

FINSKI OBRAZOVNI SUSTAV

Refleksija na studijsku posjetu

Radojko Damjanović

Ministarstvo prosvete Republike Srbije
Školska uprava u Kragujevcu
ratkokg@sbb.co.yu

Refleksija studijske posjete Finskoj pokušava predočiti čitatelju način funkcioniranja tamošnjeg obrazovnog sustava – organizacije, financiranja, povezanosti različitih razina vlasti, oblika decentralizacije, odnose između relevantnih društvenih aktera, odnose unutar samog sustava, života škole.

Ključne riječi: obrazovni sustav, decentralizacija, financiranje, kurikulum

Protekle godine Finsku je posjetilo 1 400 ljudi, a za proteklih pet godina delegacije iz 80 zemalja svijeta.¹ Navedeni brojevi odnose se na zainteresirane koji žele neposredno ostvariti uvid u obrazovni sustav na osnovu kojeg je postignut PISA-uspjeh. Finci, pak, sa strpljenjem i tiho, svakome tko iskaže interes predstavljaju svoje viđenje puta kojim su došli do rezultata najuspješnijeg obrazovanja na svijetu. Pored procesa, kroz koji su prošli i prolaze, finski domaćini prikazuju i trenutno stanje stvari, ali i izazove prepoznate u sustavu.

Obrazovne politike u Finskoj²

Kvaliteta, efikasnost, jednakost i internacionalizam ciljevi su finskog obrazovanja i znanosti. Kada se kaže internacionalizam, misli se

¹ Informator je Hanna Laakso, savjetnik za međunarodnu suradnju, iz Finskog nacionalnog prosvjetnog savjeta (Finnish National Board of Education, FNBE).

² Informator je dr. Aki Tornberg, savjetnik za obrazovanje iz Ministarstva obrazovanja Finske (Ministry of Education, Finland).

na praćenje tijeka suvremenog svijeta (održivi ekonomski razvoj – nacionalna, kulturna, društvena i ekonomska dobrobit). Dobra ekonomska osnova je garancija blagostanja i razvoja osnovnih društvenih područja.

Obrazovni sustav treba podržavati i kompetitivnost finskog društva, a da bi se on odgovarajuće razvijao, neophodna je izvjesna politička stabilnost ili minimum društvenog konsenzusa koji bi obavezao političke činitelje na poštovanje određenih koordinata za orijentaciju u ovom prostoru. U Finskoj su politički činitelji obvezni jasno se odrediti prema budućem razvoju obrazovanja, javno izložiti vlastite stavove i realizirati ih. U ovome trenutku, finske vlasti odredile su se posebnim razvojnim programom politike prema djeci i mladima, koji je sadržan u bazi političkog programa. Premijer Matti Vanhanen je sa svojom drugom vladom odredio tri područja djelovanja:³ društvo orijentirano na dijete, dobrostojeća obitelj, prevencija socijalnog isključivanja.

Dva primjera

1. Politika se usmjerava i prema *drop-out*-u u finskim školama, koji je uočen kao izazov za rješavanje. U 7, 8. i 9. razredu ima učenika s teškoćama u školovanju. Godišnje je 300 učenika u *drop-out*-u. Djeca koja su »sumnjiva« izdvajaju se u grupe. Svaki dan nastavnik prati je li netko odsutan, a onda se ide i kući vidjeti što je s njim. Ravnatelj škole formira grupe ovih učenika, posebno se izdvaja novac za ovu aktivnost (na lokalnoj razini), može i između škola. Manje učenika, manje grupe, više angažiranih nastavnika, socijalni radnici za ovu djecu. Godišnje se za ovu djelatnost u školama izdvoji oko šest milijuna eura. Učenici završavaju školovanje u ovim grupama, ali im se jamči dalje školovanje. (Trenutno je ovaj program u pilot fazi.) Za ovu djelatnost su nastavnici posebno školovani kroz svoje obrazovanje (nastavnik za specijalno obrazovanje – za djecu koja svoje potrebe izražavaju na drugačiji način).
2. Razvijaju se programi (na sveučilištu) za otklanjanje teškoća u ranom razvoju; npr. u području matematičke sposobnosti (30%

³ Više na: http://www.minedu.fi/lapset_nuoret_perheet?lang=en.

onih koji su imali probleme pokazalo je poboljšanje poznavanja čitanja i matematike). Ova unaprjeđenja se odnose na 1., 2. i 3. razred obveznog školovanja. Prvo su započela u predškolskim uzrastima, zatim su prenijeta i u prva tri razreda osnovne škole. Kada govorimo o predškolskom uzrastu, programi za otklanjanje teškoća u ranom razvoju odnose se i na formiranje stavova djeteta. Zanimanje za ove aktivnosti pokazuju lokalne samouprave te se one financiraju iz proračuna na nacionalnoj razini. Stav je da se koristi sve što može biti djelotvorno, jer je rezultat višestruk.

Javni autoriteti trebaju omogućiti svakom građaninu Finske uvjete za samorazvoj, samopoštovanje i održivi financijski status (što se osigurava odgovarajućim sustavom obrazovanja). U ovome je i vrijednost obrazovanja za svako ljudsko biće. Glavni pravci razvoja finskog obrazovanja i znanosti su u skladu s Lisabonskom strategijom Europske unije. Obvezno obrazovanje je besplatno (čak i fakultetsko, a i post-diplomsko može biti besplatno putem raznih bespovratnih kredita). Parlament utvrđuje pravce razvoja obrazovanja.⁴ Usvajaju se agende i bira se ona koja je aktualna. Vlada i resorno ministarstvo imaju ulogu pripreme obrazovnih politika. Također, ministarstvo je odgovorno za obrazovanje koje se financira iz državnog proračuna (i privatne škole se financiraju iz istog izvora kao javne škole). Vlada usvaja razvojni plan za obrazovanje i za istraživanja u znanosti (na pet godina).

Nacionalni proračun za 2008. godinu iznosio je 45,5 milijardi eura. Od ovog iznosa 15% se izdvaja za obrazovanje (oko 7 milijardi eura). Proračun za obrazovanje temeljen je na vladinom programu za razvoj obrazovanja i znanosti. Za organizaciju obrazovanja (u operativnom smislu) odgovorne su lokalne samouprave. Škole su u vlasništvu lokalnih vlasti – općina. Privatnih škola ima svega 1–3% i to su uglavnom škole koje osnivaju crkve ili neke druge organizacije (90% njihovih troškova financira država). Srednjih škola u privatnom vlasništvu je od 20 do 30% i najvećma su to srednje stručne škole. Troškove obrazovanja snose država i općina i to u odnosu 42% prema 58%. Općine koje su ruralne dobiju dodatni novac zbog skupljeg obrazovanja, tj. većih troškova.

Financiranje obrazovanja je *per capita*. Prosječna cijena troškova obrazovanja jednog učenika u osnovnoj školi je oko 6 700 eura. Tu su

⁴ Finska je parlamentarna republika.

uračunati troškovi prijevoza, prehrane, knjiga/udžbenika, zdravstvene zaštite, podučavanja...

Za stručno usavršavanje novac osigurava ministarstvo, a provodi ga Nacionalni prosvjetni savjet (pored nacionalne razine, postoji i općinska, čija tijela također realiziraju neke oblike stručnog usavršavanja). Ove godine je za stručno usavršavanje potrošeno 8 milijuna eura (to je *extra-money*; u odnosu na dio novca, koji se troši po planu). Ministarstvo obrazovanja surađuje i s drugim ministarstvima, a realizacija ide preko State Provincial Offices, što su neke vrste vladinih regionalnih ureda.

U sustavu obrazovanja nema »slijepog crijeva« jer se nikad ne zna kada će tko »postati pametan« – uvijek, iz bilo koje škole, može se nastaviti dalje školovanje u željenom smjeru (naravno, uz ispunjenje određenih kriterija). Obrazovne institucije moraju uvijek imati otvorena vrata za svakog tko se pojavi.

Broj učenika je u 2009. godini bio 552 689, i u padu je (2001. godine je bio 595 727, dok se za 2013. predviđa 531 689 učenika). Istovremeno se predviđa mreža škola u budućnosti (2000. godine je bilo 3 056, a u 2008. godini 2 300 škola). Odluke o zatvaranju škola se donose na lokalnoj razini.

Postignuća učenika na PISA testovima detaljno se analiziraju i na osnovu rezultata tih analiza donose se različite odluke u obrazovanju.

Glavne karakteristike finskog sustava obrazovanja⁵

Izazov za finski obrazovni sustav je priljev stranaca koji čine 2,3% populacije. Ima škola sa 40–50% učenika iz populacije stranaca. Narod Sami također uživa posebna prava u okviru obrazovnog sustava. Većinsko stanovništvo je u tri zajednice (*municipalities*). Službeni jezici su finski (91,5%) i švedski (5,5%).

Vrlo važna karakteristika finskog obrazovnog sustava je njegova složenost zbog postojanja paralelnih struktura, i u tom smislu nije usporediv s europskim sustavima. Svoj djeci omogućeno je gotovo isto obrazovanje u osnovnoj školi. To je i jedna od vodilja ovog sustava – ujednačenost škola. Finci ne žele polarizaciju (elitizam) u društvu,

⁵ Informator je Eeva-Kaisa Linna, starija savjetnica u Finskom nacionalnom prosvjetnom savjetu (Finnish National Board of Education, FNBE).

zato škole moraju biti jedinstvene. Stručne škole postaju sve popularnije od općih gimnazija jer omogućuju prolaz na sveučilište. U tom smislu je popravljen imidž srednjeg stručnog obrazovanja. Općenito, za finsko obrazovanje više nije važno što se uči, već kako se uči. Možda djeluje banalno, ali stručno promatrano, metode rada određuju sadržaje. Važan je stalan, kontinuirani razvoj, kako individualni tako i sustava u cjelini.

Osnovno obrazovanje je u potpunosti besplatno (obroci, materijal, udžbenici, prijevoz...). Na srednjoj razini plaća se prijevoz i materijali za nastavu. U visokom obrazovanju sve se plaća osim školarine – studenti imaju mogućnost korištenja kredita (koje, uz određene uvjete, ne moraju otplatiti). Država daje pomoć studentima, ali se oni radije odlučuju raditi, nego uzimati kredite.

Upravljanje je centralizirano, ali je primjena lokalizirana prema principu supsidijarnosti – država donosi zakone, ali odluke i primjena su na lokalnoj razini.

Preciznih podataka o broju učenika po razrednom odjeljenju nema, jer se financiranje ne vrši na taj način. Otprilike, razredi su od 20 do 25 učenika. Opći je stav da je spajanje razreda (nepodijeljena nastava) bolja za učenike, ali je teška za nastavnika.

Neki od izazova za finski sustav su: skraćivanje vremena studiranja (učenja), obrazovanje emigranata, obrazovanje »starijih« emigranata (jezik, kultura i drugi aspekti potrebni za život u finskom društvu – izjednačavanje s lokalnom razinom).

Stručno usavršavanje nastavnika postoji, ali u smislu obuka u stjecanju različitih znanja, vještina i sposobnosti za obavljanje posla. Grubo rečeno, stručno usavršavanje poslije stjecanja zvanja *master* na sveučilištu omogućuje korekciju vještina nastavnika, ali ne u smislu ispravljanja grešaka iz prethodnog obrazovanja, nego s ciljem dopune i podrške u nekim područjima obavljanja posla. Nastavnici imaju svoj dosje u kojeg se sve upisuje, tako da je svakome stalo da dosje bude što reprezentativniji. Iz razloga napredovanja u službi (izgrađivanja profesionalne karijere), rijetkost su prigovori na rad nastavnika u opsegu koji bi zahtijevao nešto poput disciplinskog postupka s izricanjem mjera. Uglavnom se slučajevi prigovora na rad nastavnika okončavaju razgovorom i razumijevanjem okolnosti te se traži ishod kojim će svi biti zadovoljni.

U finskom obrazovnom sustavu ne postoji nešto što bismo nazvali inspekcijskom službom (ne vjeruju u inspekciju i napustili su je prije 18 godina), nego se prigovori rješavaju preko lokalnih vlasti koje imaju ingerencije (naravno, postoji i razina ravnatelja škole). Zato vjeruju u usavršavanje i obuku nastavnika.

Inače, tamo gdje se jave problemi, odmah se pristupi sustavnom sagledavanju stanja i organizaciji raznih vrsta i oblika podrške. Iz navedenog proizlazi uloga savjetnika u obrazovnom sustavu Finske.

Nacionalna matura, na kraju srednjeg obrazovanja, jedino je mjesto gdje se testira/evaluira čitava učenička populacija. Finski stručnjaci su izuzetno protiv toga da se učenici rano opredjeljuju ili da to čine nastavnici/odrasli određujući dalji tijek školovanja/života pojedinca. Postoje i drugi vidovi evaluacije u okviru sustava. Na primjer, svake godine se vrši procjena ishoda učenja, slučajnim uzorkom škola i razreda, iz matematike i materinog jezika (cilj je provjera ostvarivanja nacionalnog ili središnjeg kurikulum). Uz navedena dva, provjera se može vršiti i iz još nekog predmeta. Ovaj izvještaj dobiva samo škola koja je evaluirana, nezavisno od nacionalnog testiranja.

Ukoliko se pojave problemi, odmah se aktiviraju mehanizmi podrške i unaprjeđivanja rada. U okviru sustava pažnja se posebno usmjerava na rano prepoznavanje problema u učenju ili problema uopće.

Opći je stav da učenici sa specifičnim obrazovnim potrebama trebaju biti uključeni u opću školu. Za njih se rade individualni planovi (uključeni su stručni suradnici različitih profila). Svoje specifične potrebe zadovoljavaju u manjim grupama. Sljedeća razina je poseban razredni odjel isključivo za ovakvu djecu/učenike, a poslije toga posebna škola. Ciljevi se moraju prilagođavati mogućnostima učenika (»učenje nije ulijevanje vode u bokal od strane nastavnika«). Ovdje je važno iznijeti sljedeće podatke: 1. 8% učenika je u potpunosti uključeno u programe za djecu sa specijalnim potrebama, 23% učenika je djelomično uključeno u neke programe za posebnu podršku, tj. realizaciju posebnih potreba; to znači razvrstavanje prema vrstama potreba: teškoće sa čitanjem i pisanjem (44%), teškoće u govoru (15%), teškoće u učenju matematike (22%), teškoće u učenju stranih jezika (9%), teškoće socijalne i emocionalne prirode (5%). Iz posljednjeg je značajno zaključiti da postoji osjetljivost škole za potrebe svakog učenika i u tom smislu prepoznavanje njihovih različitih potreba, koje oni zadovoljavaju u okviru sustava kao servisa čiji su korisnici. Jasno je vidljiva

kvaliteta sustava i razvijenost u smislu pomoći i podrške za svako dijete u društvu. Svako dijete ima svoju poziciju i neograničene mogućnosti za razvoj, koje mu pruža zajednica.

Podaci koji su iznijeti u vezi sa troškovima obrazovanja su iz 2007. godine i njihova struktura je sljedeća: osnovno obrazovanje: 6 200 € (varira od 4 560 € do 14 000 €),⁶ opće srednje obrazovanje/gimnazije: 5 600 € (varira do 16 000 €), srednje stručno obrazovanje: 8 900 € (varira od 6 600 € do 13 400 €).

Proces razvoja kurikuluma⁷

Nacionalni kurikulum se obnavlja svakih deset godina, a postoji već točno jedno stoljeće. U ovaj proces je uključen veliki broj ljudi. Društvo se mijenja i zato se moraju koristiti strategije uspješnosti. Mijenja se vizija zahtjeva, paradigma učenja, sredina koju definiraju mediji.

Nacionalni prosvjetni savjet je ekspertna organizacija s oko 300 zaposlenih. Predstavlja stručno tijelo koje je na nacionalnoj razini profesionalni autoritet. Važan je stav da kontrola ne donosi kvalitetu obrazovanju. Do 1994. godine je postojala inspekcijska služba u Finskoj. Savjet (Finnish National Board of Education, FNBE) obavlja nadzor samo po nekoj žalbi, koja treba proći mnoge razine procedure dok stigne do njih (od škole, lokalnih vlasti, regionalnih vladinih kancelarija). Ne postoji kažnjavanje i svi se pridržavaju pravila (imaju obavezu).

Postoje tri razine kurikuluma: nacionalni, središnji kurikulum, općinski (ili lokalni) te školski. Ima kopiranja središnjeg kurikuluma od strane škola, ali u većini slučajeva oni su prilagođeni okolnostima, tj. zajednici. Nekoliko milijuna eura je potrošeno za stručno usavršavanje nastavnika za pisanje/izradu kurikuluma. Školski kurikulumi su također ograničeni na deset godina, ali se mogu promijeniti i u kraćem vremenskom razdoblju. U izradi središnjeg kurikuluma sudjeluju nastavnici, istraživači, izdavači udžbenika. Nastavnici se često žale na previše sadržaja u kurikulumu, ali nije problem u kurikulumu, nego

⁶ Cijena obrazovanja varira, jer nisu troškovi u svakoj sredini jednaki. Na primjer, nije ista cijena školovanja učenika u Helsinkiju i na nekom od otoka ili u jednoj od zajednica Sami naroda.

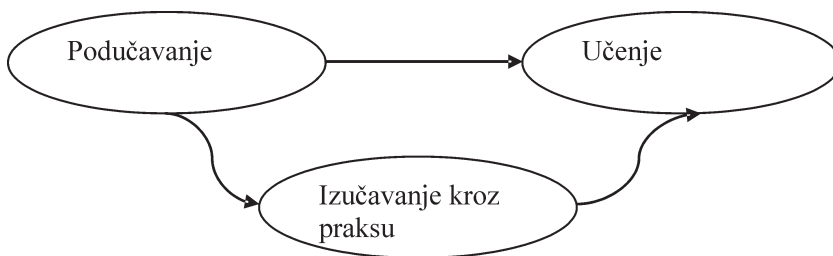
⁷ Informator je Jari Koivisto, savjetnik za obrazovanje u Finskom nacionalnom prosvjetnom savjetu (FNBE).

u izdavačima koji stavljaju previše sadržaja u udžbenike (ali, s druge strane, udžbenik nije školski program te ga se ne mora doslovno držati). Tijekom izrade nacionalnog ili središnjeg kurikulumuma, postoje dva kruga u postupku, ka školama i javnosti, čija je svrha korigiranje radne verzije prije usvajanja i objavljivanja. Rade se i planovi implementacije kurikulumuma, tj. na nekoliko godina ili odmah za sve uzraste (smatra se da ovo posljednje nije dobra ideja). Savjeti za obrazovanje u lokalnim zajednicama mogu utjecati na kurikulum, tj. implementaciju kurikulumuma. Od 1994. godine, kurikulum počinje postajati dokumentom koji se razvija i na razini škole. Razvoj kurikulumuma prati ravnatelj i još dva do tri pomoćnika, kroz veliki broj sastanaka i izvještaja. (Ovdje se možemo pitati jesu li ravnatelji lideri ili izvršni rukovoditelji, u smislu operativnog izvršavanja poslova te zavisi li o tome način implementacije školskog programa.) Dobiti od ovakvog pristupa kurikulumu su višestruke: aktivan (živ) dokument, timski rad, poboljšanje stručnosti, veća posvećenost, dobri rezultati.

Kroz istraživanja se stalno prati kvaliteta obrazovanja, uz izbjegavanje nacionalnih testova. Jedini nacionalni ispit je matura. Škola koja ima nezadovoljavajuće rezultate evaluacije se ne kažnjava, nego joj se daje podrška za izlazak iz loše situacije, odnosno podrška razvoju.

Nastavni procesi se usmjeravaju k aktivnom učenju, u smislu učenja kroz praksu. Nastavnikova aktivnost nema učenje za direktnu posljedicu, nego nastavnik treba organizirati praktični rad, odnosno aktivnosti (vježbe) za učenika koje će potaknuti učenje. Navedeno prikazuje slika 1.

Slika 1.

Već dvadeset godina se prikupljaju primjeri dobre prakse, ali se rijetko primjenjuju zbog slabog interesa finskih nastavnika.

Posjet Osnovnoj školi Simonkallion (Simonkallion koulu)⁸

Škola Simonkallion osnovana je 1953. godine i u njoj se školuje 635 učenika od 1. do 6. razreda. U ustanovi je zaposleno 50 ljudi od čega 35 nastavnika. Nastava se odvija u 33 učionice. Prosječan broj učenika u razrednom odjelu je oko 40, a imaju i tri razreda s po deset učenika u specijalnom obrazovanju. Svjesni su, i to su istakli, da je broj učenika po razredu prilično velik.

Pored razrednih nastavnika, imaju i dvoje nastavnika bez razreda koji se nazivaju resurs-nastavnici (ili resurs-učitelji); njihova zaduženja se odnose na pružanje pomoći ostalim nastavnicima u nekim nastavnim aktivnostima. Tri specijalna nastavnika (ili: nastavnici u specijalnom obrazovanju) također nemaju svoje razrede. Oni pomažu učenicima u čitanju, pisanju i govoru – nekima i u matematici i stranom jeziku.

U organizaciji nastave postoji mogućnost da četiri razreda imaju istovremeno matematiku. Centralizirano se drži nastava s četiri nastavnika i nastavnikom za specijalno obrazovanje i resurs-nastavnikom. Potom se radi u manjim grupama (timska nastava).

U strukturi rukovođenja, postavlja se ravnatelj za područje, tako da za više škola na jednom teritoriju postoji jedan ravnatelj (područni ravnatelj). Onda se postavlja pomoćnik ravnatelja za pojedinačnu školu. Rukovoditelji razrednih vijeća, s ravnateljem i pomoćnikom ravnatelja, čine tim za školsko razvojno planiranje. Ravnatelj škole se bavi financijama, zapošljavanjem i podrškom učenicima. Podrška učenicima se realizira kroz tri područja: osnovno, posebne potrebe, razredi s djecom koja svoje potrebe izražavaju na drugačiji način. (Ovo važi za sve učenike i moguć je prijelaz iz jedne u drugu kategoriju u oba smjera što je jedan od pokazatelja fleksibilnosti finskog sustava obrazovanja.) Posljednja razina je individualni plan za pojedinog učenika, ako je to potrebno (tzv. *extra-help* za dijete). Dijete treba dobiti svu moguću podršku u normalnom⁹ razredu ili biva prebačeno, kao posljednja mogućnost, u specijalni razredni odjel. Individualni plan kreira koordinator za specijalno obrazovanje na području i netko iz lokalne zajednice, a primjenjuje se u školi. Koordinator ima uvid u situaciju i raspoređuje učenika na razini područja (u određenu školu u specijalno odjeljenje). Sve

⁸ Informatori su Risto Purhonen, ravnatelj, i Hilka O'Dowd, pomoćnik ravnatelja škole.

⁹ Koriste upravo taj termin – *normalan razred*.

škole imaju tim – grupu za podršku učenicima i njega čine stručnjaci iz različitih područja (psiholog, medicinska sestra, savjetnik za školu...). Nastavnik iznosi problem grupi i oni se uključuju u rješavanje.

Škola održava vezu s obitelji učenika putem komunikacije između nastavnika i roditelja. Postoji koordinator zadužen za komunikaciju između razreda. Nastavnici razmjenjuju informacije o učenicima – učenici imaju dosjee.

Polovica učenika u specijalnim razredima pohađa nastavu s učenicima u normalnim razredima. Svi nastavnici su u temeljnom obrazovanju stekli znanja i vještine neophodne za rad u specijalnom razredu.

Obilaskom škole (koja je samo jedan uzorak), uočljiva je potpuna opremljenost učionica instrumentima i multimedijalnim sredstvima, koja se ne stavlja u prvi plan. Učenički radovi su posvuda, a također se primjećuje različitost stilova i metoda rada pojedinih nastavnika. Radi se frontalno, interaktivno, u grupama, individualizirano; raspored klupa je svugdje različit – u redovima po više učenika, u redovima po dvoje, individualno ili okupljeni u grupu.

Prilikom objeda nastavnici sjede sa svojim učenicima u točno određeno vrijeme prema rasporedu za razred. Inače, učenici se ponašaju veoma spontano i slobodno sjedaju za stol s odraslima.

Primjetna je izuzetna higijena prostora, tako da učenici po učionicama borave bosi, bez obuće (garderobu i obuću ostavljaju ispred učionice, najvećma uredno složenu). Prostor nije luksuzno opremljen niti su u njegovoj gradnji i opremanju korišteni skupi materijali, ali se čistoćom, održavanjem i oplemenjivanjem interijera dobiva odgovarajuća atmosfera škole.

Nastavnici imaju individualni stil rada – pristup kojim rješavaju problem u ponašanju učenika. Na primjer, za kašnjenje u školu izriče se mjera zadržavanja poslije nastave. Razvija se osobna odgovornost. Na zajedničkim sastancima rješavaju se problemi učenika. Piše se pismeni izvještaj o bilo kojem obliku nasilja koje se dogodi i dostavlja općinskim vlastima. Postoji komunikacija s roditeljima preko publikacija u obliku vodiča, u kojima su sadržane informacije o školi (povijest, zaposlenici, metode, kompletno funkcioniranje). Analogno tome, za nove nastavnike tiskan je vodič koji pomaže u uvođenju u posao. Djeca se mijenjaju, prate se promjene u njima, što implicira nužnost promjene i kod nastavnika.

Minimalna satnica nastavnika je 24 sata tjedno (do 28 sati), a prekovremeni sati se dodatno plaćaju. Broj nastavnika je određen brojem učenika. Nastavnici se pripremaju individualno, ali mogu raditi i timski, zajedno. Nemaju definirane procedure za pripremanje nastave na razini škole. Kod njih je novost timski rad. Organizacija same nastave i metoda ovisi isključivo o nastavniku. Eksperimenti se u nastavi izvode tek od 7. razreda, zbog sigurnosti učenika.

Međusobnim razgovorima se rješavaju problemi, ali i na sastancima do razine lokalne samouprave, lokalnog voditelja za obrazovanje. Ističu važnost ravnomyernog razvoja škola – svi moraju biti ravnopravni i svi treba dobiti isto/slično. Nitko se ne smije osjećati loše.

Škole sudjeluju u raznim projektima i istraživanjima, konkretno ova škola je sudjelovala u istraživanju »Learning to learn«.

U školi ističu da je najbolja inspekcija sam učenik koji kod kuće prenese događanja tijekom školskog dana – učenici i roditelji se uvažavaju kao korisnici sustava.

Svaka škola u Finskoj ima neku svoju posebnost koja se manifestira kroz izvannastavne aktivnosti, a odatle se reflektira i na samu nastavu. Posebnost ove škole je njena usmjerenost na glazbu i u okviru škole ima više učeničkih zborova (za različite vrste glazbe), glazbenih grupa i bendova; neki od njih su sastavljeni i od roditelja, ali i nastavnika (*teachers band*). Imaju i lokalno natjecanje na kojem se prikazuje rad u proteklom razdoblju.

Postoje i druge vrste udruženja roditelja, koja djeluju pod krovom škole.

Decentralizacija¹⁰

Blagostanje se ne postiže samo obrazovanjem, nego moramo biti upućeni na socijalnu politiku, financije, poreze... Mi koji radimo u obrazovanju, moramo biti integrirani s ostalim segmentima društva – biti upoznati s drugim politikama (ne smijemo se zatvoriti prema ostatku društva).¹¹ Bilo koji instrument politike nije zastario, nego ovisi o

¹⁰ Informator je Reijo Laukkanen, savjetnik za obrazovanje u Finskom nacionalnom prosvjetnom savjetu (FNBE), načelnik za međunarodne odnose.

¹¹ Ovo izlaganje Reija Laukkanena je započeto analogijom da obrazovanje vrlo često kao trkački konji ide naprijed s vizikom na očima i samo trči ne gledajući sa strane, zatvoreno u svoj sustav. To je glavni problem svih nas.

kontekstu. Nekad je upotrebljiv, nekad nije; nešto što je za nas upotrebljivo, za Fince nije i obrnuto.

Ministarstvo je direktno povezano sa sveučilištima i politehnikama. Sva sveučilišta su državna. Privatna su dobrodošla, ali moraju prihvatiti finske uvjete – besplatno obrazovanje, a kako im to ne odgovara, u Finskoj nema privatnih fakulteta.

Ministarstvo obrazovanja radi kroz Finski nacionalni savjet za obrazovanje (FNBE), ne direktno sa školskim institucijama. Ono priprema akte, politike, agende. FNBE implementira programe i akte Ministarstva. Finski nacionalni prosvjetni savjet je stručno tijelo i nema vlastitu politiku, dok je ministarstvo politička institucija. Između ministarstva i FNBE je u prošlosti bilo sukoba. To je bio sukob između političara i profesionalaca (stručnjaka). Nekada je ovakva tenzija zdrava, jer se diskusijom rješavaju problemi. FNBE i ne treba biti kula od slonovače, nego blisko povezana s praksom u obrazovanju.

Regional State Provincial Offices imaju zadatak da primaju, tj. posreduju u žalbama i primjedbama na obrazovanje.

Obrazovni savjeti (ili: odbori) u općinama su formirani od strane općinskih savjeta i oni donose sve lokalne odluke (biraju i školske odbore). Školski odbori nisu obavezni, ne moraju postojati ili može postojati jedan za dvije škole.

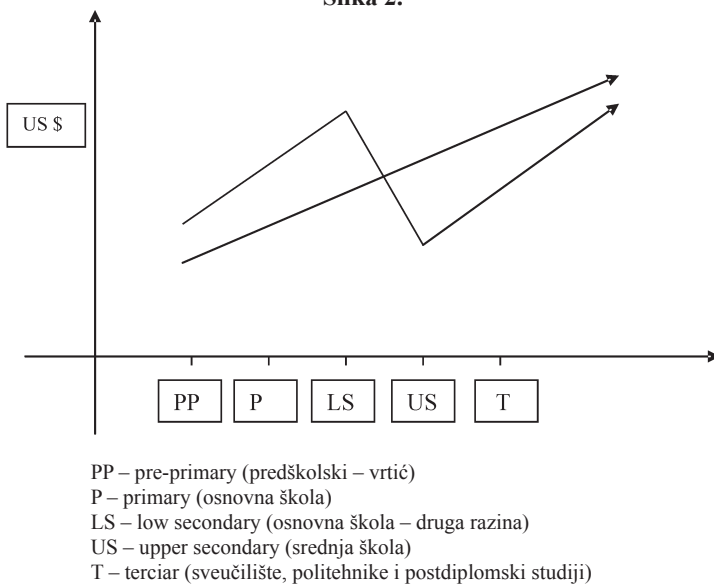
Općine se ponašaju raznoliko u svakom smislu – imaju pravo na razne načine osmišljavati organizaciju obrazovanja (koliko moći daju školama, ravnateljima, slobodu u kurikulumu itd). U ovom smislu je finski sustav izrazito decentraliziran. Prema zakonu iz 1972. godine sustav je bio izrazito centraliziran jer se željelo izjednačiti sustav u cijeloj državi. Centralizacijom se implementira ista razina pedagogije u školama, ali ne i kontrola troškova obrazovanja. Centar je jako udaljen od mjesta realizacije poslova i to izaziva probleme. Kontrole u centraliziranom sustavu nisu lako ostvarive zbog opsega posla (inspekcije su bile po školama, bojali su se svi – nastavnici, ali i učenici). Inspekcija je sada nevažna u Finskoj, ali je vrlo važna u drugim državama. Značajan je kontekst upotrebe instrumenta. Ovdje je taj instrument zastario.

Nacionalni kurikulum je tada imao oko 700 strana.

Novim Zakonom o obrazovanju, iz 1985. godine, odrekli su se striminga koji je određenu djecu forsirao, dok su druga zaostajala. Problem heterogenosti je riješen tako što su formirane male grupe za rad.

Mnoge stvari su rješavane načinom financiranja obrazovanja.

Slika 2.

Slika 2 prikazuje kako se financiranjem/ulaganjem u obrazovanje strateški mijenja sustav. Naime, ravna linija prikazuje financiranje u većini razvijenih europskih zemalja, dok izlomljena linija prikazuje financiranje u Finskoj. Finska na drugoj razini osnovne škole (od 7. do 9. razreda) počinje smanjivati opseg ulaganja u sustav, dok na razini srednjih škola počinje ponovo povećavati iznose usmjerene u sustav. Jasno je i da se racionalnim ulaganjem u obrazovanje polučuju bolji efekti. Finska nije zemlja s najvećim ulaganjem u obrazovanje (najveće ulaganje ima Južna Koreja), ali je ono dobro promišljeno.

U Finskoj je važno pitanje jednakosti (*equity*): 1. jednake mogućnosti, 2. jednaka pravednost. Sustav može svakom pružiti mogućnost, tj. jednakost, ali tek kad podrži posebnost, onda je pravedan.

Kurikulum iz 1985. godine ima 340 strana. Od tada je nacionalni kurikulum istovremeno i kurikulum lokalne zajednice.

Ukinuta su sva pravila za veličinu grupa za podučavanje. Zato se novac daje prema formulama. Više i nisu potrebni inspektori jer su oni provjeravali korištenje financija. Ovo je jedna dobra decentralizacija. Sve linije su otvorene (nema slijepog crijeva) u sustavu. Kada je sustav centraliziran, kontrola je daleko u glavnom gradu. Ako je decentraliziran, kontrola je tu odmah, svakodnevno.

Prosvjetne djelatnike se pridobilo povećanjem financiranja obrazovanja. Moć je prebačena općinama. Nije bilo lako školama i općinama shvatiti da imaju moć i stalno su usmjeravali pitanja ka nacionalnoj razini. Lako je reći da želimo sami odlučivati, ali onda kada trebamo odlučiti što ćemo raditi, odmah se postavljaju pitanja prema višoj razini.

Sljedeći korak u decentralizaciji je bio ukidanje akreditacije udžbenika.

Dvije godine su bile presudne: 1990. (ukidanje inspekcije) i 1994. kada je donesen novi kurikulum. Kurikulum iz 1994. godine je imao samo 120 strana i pokazao se u praksi kao nedovoljan za nastavnike, koji se nisu mogli snaći i usmjeriti ka ciljevima, pa je bilo potrebno dodati smjernice za evaluaciju znanja. Uočeno je da nastavnici u Finskoj neujednačeno ocjenjuju.¹² Pokušalo se sa kalibracijom skale za ocjenjivanje i ponuđen je opis za prosječnu ocjenu (8).¹³ Ostalo je procjena nastavnika.

Novi kurikulum iz 2004. godine ima 320 strana i predstavlja mali povratak na staro, jer se smatra da se prethodnim kurikulumom suviše duboko ušlo u decentralizaciju te se pokazalo neophodnim dati nastavnicima više smjernica u kurikulumu. Kao razlog je istaknuto da, kad se provodi decentralizacija – kad se baci lopta – onaj tko je uhvati mora znati kako ju je potrebno prihvatiti i što treba s njom raditi. Naravno, to je jedan složen i vremenski dug proces, tijekom kojeg su općine morale biti podržane i osnažene, između ostalog, i različitim vidovima obuke. Ovaj proces je nazvan *municipalisation*.

Razlozi za PISA uspjeh¹⁴

PISA ne testira znanja matematike, jezika ili prirodnih znanosti kao znanstvenih disciplina (akademska znanja), nego kako se ta znanja upotrebljavaju u rješavanju problema. To ima veze i s razinom razumijevanja pročitano. Rezultati Finske temelje se na dobrim rezultatima slabijih učenika, preciznije osrednjih.

¹² Skala za ocjenjivanje u Finskoj se kreće od 4 (nije položio) do 10 (najbolje).

¹³ U Finskoj su smatrali da nije dobro davati standarde za minimum jer bi to moglo izazvati negativne efekte. Postavljanje standarda za maksimum ili za svaku ocjenu također bi bilo neefektivno, jer bi sustav postao nefleksibilan i izazvalo bi rangiranje, protiv čega su Fini izričito. Zanimljivo je da za sve daju primjer u drugim zemljama, što pokazuje da ozbiljno prate obrazovne trendove u svijetu i to na razini obrazovanja kao znanosti, ali i prakse.

¹⁴ Informator je Leo Pahkin, savjetnik za obrazovanje u Finskom nacionalnom prosvjetnom savjetu (FNBE).

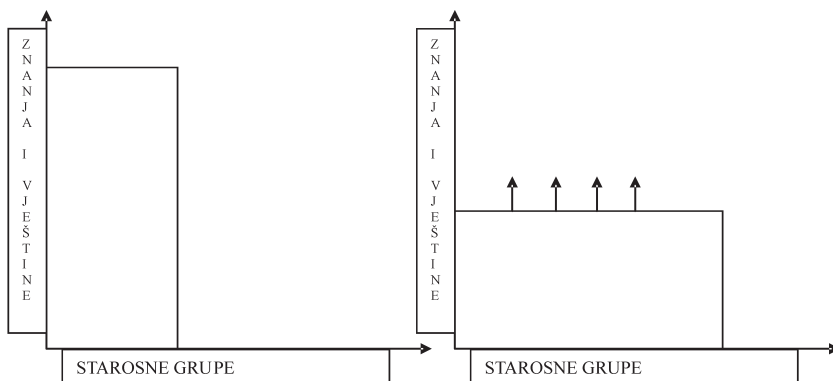
Finski jezik je jednostavan, sa 23 glasa, a čitanje je fonetsko. Duga je povijest čitanja u Finskoj. Prije nezavisnosti se obrazovanje stjecalo u Crkvi. U svoje vrijeme, Crkva nije vjenčavala parove koji nisu znali čitati i pisati. Sada već stotinu godina nema nepismenih ljudi.

Od prvih deset najuspješnijih zemalja na PISA-testu, kad se analizira struktura vremena utrošenog na učenje, podaci su nevjerovatni s aspekta efikasnosti, time i efektivnosti. Naime, Finska ima najmanji utrošak ukupnog vremena za učenje, a od tog vremena najveći dio je vrijeme učenja u školi, jedan dio je vrijeme izrade domaćih zadaća, ali i dio koji se odnosi na pojačanu nastavu (dopunski sati nastave kao oblici posebne podrške učenicima). Izvanškolskog učenja u smislu dodatnih instrukcija ili drugih oblika podrške učenju kroz privatne institucije gotovo i da nema. U ostalim državama među prvih deset se događa da učenici prije podne pohađaju državnu (javnu) školu, poslije podne privatnu i na kraju dana rade domaće zadaće.

Finci su i u TIMSS-u iz 1999. godine bili malo iznad prosjeka, što govori o njihovom akademskom poznavanju matematike i znanosti. Tajna finskog uspjeha je u bavljenju specijalnim obrazovanjem, odnosno podizanjem prosjeka. Prosječni su dobro napisali test, dok nadareni nisu bili baš tako sjajni (zapravo su prosječni). Englezi imaju dualni sustav u odnosu na Fince kada govorimo o rješavanju PISA-testa. Prosječni su ga napisali loše (ispod prosjeka Europe), dok su nadareni bili iznimno dobri.

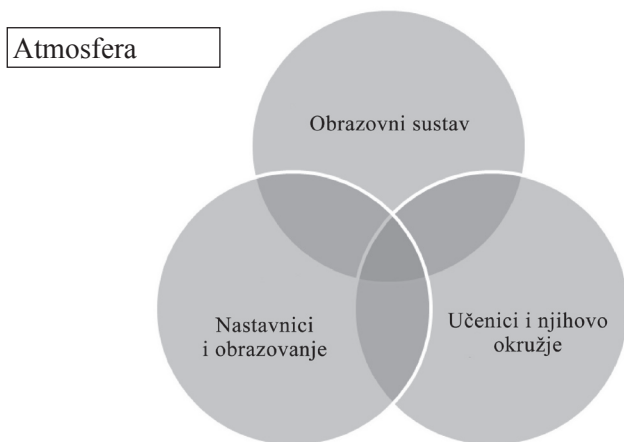
Profesor na Sveučilištu u Helsinkiju Jarkko Hautamäki dao je shematski prikaz (slika 3) učinjenoga kroz dugogodišnje reforme.

Slika 3.

Slika 3 prikazuje da je u Finskoj, prije početka reformi dok su još uvijek imali sustav striminga, jako malo učenika dosegalo visoku razinu postignuća. Međutim, smišljeno su »preokrenuli pravokutnik« i obuhvatili veći broj učenika, ali s nižom razinom znanja i vještina. Sada rade na podizanju te granice, odnosno povećanjem razine znanja i vještina kod prosječnog učenika. Znanju su dokinuli ekskluzivitet. Rečeno objašnjava srž postupka finskog društva, provedenog kroz smišljene i dugotrajne reforme u obrazovanju, te efektima vidljivima u PISA-testiranju. Finci ističu da su ljudi njihovi resursi, da nisu bogata zemlja te da su zato ljudi njihovo najveće bogatstvo. U Finskoj se škole ne razlikuju, ali se djeca značajno razlikuju te postoji velika osjetljivost na raznolikost među učenicima i u praćenju njihova razvoja.

Slika 4. Četiri ključna faktora finskog PISA uspjeha.

Ta četiri faktora su: *obrazovni sustav, učenici sa svojim okruženjem, nastavnici i obrazovanje*, a sve to u određenoj *atmosferi*.

Velika je konkurencija za upis na nastavnička zanimanja, mnogi žele postati, kako oni kažu – *kompetentan nastavnik*. Otprilike 5 do 6 tisuća kandidata na sveučilištu konkurira za mjesto razrednog nastavnika, a prima se 700 do 800 kandidata. Sveučilišta posredstvom obrazovanja nastavnika vraćaju (akademske) vrijednosti natrag u društvo.

Pet je oslonaca obrazovne politike finskog društva: 1. dugoročno planiranje (tijek, proširenje, rast, integracije); 2. predviđanje i vizija

društva temeljenog na znanju; 3. dostupnost i jednakost u obrazovanju (besplatno obrazovanje, dobro organizirano, efektivno specijalno obrazovanje); 4. delegiranje moći odlučivanja na lokalnu razinu; 5. kultura povjerenja (nema inspekcije, nacionalnog sustava testiranja, ravnatelji škola rade kao pedagoški rukovoditelji).

U školi je učenik korisnik usluga, koji roditeljima prenosi svoje nezadovoljstvo, oni zovu ravnatelja itd. Inspekciju zapravo čini oko 500 000 učenika.

Status nastavnika je vrlo cijenjen u Finskoj. Obrazovanje je visoko vrednovano. Cijelo društvo je orijentirano na rad, koji se doživljava kao vrijednost. Razvija se praksa. Nastavnici i organizatori u obrazovanju uključeni su u različite projekte.

Zadovoljstvo u školi (*joy of learn!*) predviđa zadovoljstvo budućim životom.

Potrebno je da se što više ljudi »gurne« u kanale obrazovanja.

Sindikata nastavnika u Finskoj¹⁵

Sindikata nastavnika u Finskoj (The Trade Union of Education in Finland, OAJ) osnovan je 1973. godine kad su se spojili sindikati nastavnika osnovnih i srednjih škola. U to je vrijeme planirano i implementirano novo obrazovanje u Finskoj koje je u konačnici dovelo do PISA-uspjeha. Zbog potreba nove suradnje, zaposleni u obrazovanju su se morali okupiti u novu organizaciju, koja će realizirati nove intencije. Tijekom godina su se ovom sindikatu pridružile i druge grupe – nastavnici stručnih škola, iz predškolskih ustanova, sveučilišni profesori, nastavnici koji predaju na švedskom, a sada i visoki predstavnici obrazovanja. Tako je ovo postao jedinstveni sindikata obrazovanja. Također, on okuplja i umirovljene nastavnike, ali i buduće nastavnike koji tek stječu obrazovanje za rad i obavljanje struke (ove dvije grupe nemaju punopravno članstvo). Ističu dobrovoljnost i to da su okupljeni zajedno jači – postojanje mnogo manjih sindikata nema smisla. S početkom 2009. godine sindikata je imao 117 828 članova, od čega 74% žena i 26% muškaraca, što je 95% svih nastavnika u Finskoj. Zbog pružanja servisa svim korisnicima, organizacija sindikata je dosta komplicirana (slika 5).

¹⁵ Informator je Marjatta Melto, specijalni savjetnik u Sindikatu obrazovanja Finske.

Slika 5.

Grupe u obrazovanju koje su učlanjene u jedinstveni sindikat obrazovanja	Broj članova grupe
Zaposleni u osnovnom obrazovanju (primarnom i sekundarnom)	57 013
FSL – organizacija nastavnika koji predaju na švedskom jeziku	
LTOL –BTLF (nastavnici predškolskih ustanova – vrtića)	12 869
OAD – nastavnici srednjih škola	21 019
YLL – sveučilišni nastavnici	1 744
OPSIA – dužnosnici	58
SOOL – budući nastavnici (studenti nastavničkih fakulteta)	6 907
<i>Veteran teachers</i> (umirovljeni nastavnici)	18 218

U Finskoj nastavnici odlaze u mirovinu s navršenih 60 do 65 godina starosti ovisno kojoj grupi nastavnika pripadaju (vrijedi i za muškarce i za žene). Trend je da se produžavaju karijere i da dolazi do kasnijih umirovljenja.

Decentralizacija je izvršena 1990-ih godina, lokalne samouprave su dobile moć i lokalna udruženja su morala ojačati. Ukupno je 350 lokalnih zajednica i neke od njih su premalene. Pokrenut je proces spajanja lokalnih zajednica, udruženja, radi ostvarenja određenih ciljeva. To je utjecalo i na organizaciju samog sindikata. Aktivnosti sindikata idu i u drugom smjeru, tako da ih ima i na razini Europske unije, a postoji i rad na globalnoj razini. Sindikat ima predsjedništvo i više sektora: jedinica za pregovore, organizacijska jedinica, ekonomska jedinica, izdavaštvo. U samoj središnjici je zaposleno oko stotinu ljudi. Kreiranje jedinstvenog stava na kome se radi te poslije insistira i na regionalnoj i lokalnoj razini – ističe se kao važno od strane ljudi iz sindikata. Svi govore »istim jezikom«, i sindikat i administracija, tako da je ovaj njihov rad suradnički. Sindikati aktivno sudjeluju kao partneri na poslovima u obrazovanju. Postoji formalna i neformalna suradnja s državnom administracijom.

Posljednji štrajk je bio 1984. godine. Sam sindikat mora biti dovoljno bogat da bi mogao organizirati štrajk. Biti imućan znači imati

vlastitu imovinu, ali i mogućnost podizanja kredita od banaka. Resursima se raspolaže promišljeno i pažljivo. Novac se dobiva prikupljanjem članarine. Kada se stupi u štrajk, to ne znači potpunu obustavu rada u državi, nego se biraju područja i gradovi koji prvi počinju, nakon čega se povećava broj i širi štrajk. Za vrijeme štrajka se ne dobiva plaća. Vrlo je važno dobiti podršku roditelja i učenika, ali i angažirati medije. Pod pretpostavkom da svi zaposleni stupe u štrajk, on ne bi mogao dugo trajati, jer za to vrijeme sindikat isplaćuje naknadu zaposlenima, stoga se primjenjuje strategija da štrajk započne samo u nekim općinama i polako širi. Sindikati imaju svoje eksperte koji pregovaraju.

Nastavnici nikada nisu zadovoljni plaćama u odnosu na druge sektore. Oni koji rade u vrtićima i primarnoj razini smatraju da nisu dovoljno plaćeni, pogotovo kad se ima u vidu da su to pretežno ženska zanimanja. Raspon prihoda u obrazovanju u Finskoj je širok. Prosječna plaća nastavnika u brutto iznosu je 3 200 €. Porez na prihode nije fiksn, tako da je on i do 25%. Prema istraživanjima, nastavnici u Finskoj rade 42 sata, ali su plaćeni samo za nastavu koju drže (ima i tu razlike ovisno o vrsti škole, predmetu itd.).

Slika 6.

Plaća nastavnika u predškolskim ustanovama – vrtiću	2 100 € (brutto)
Plaća nastavnika u osnovnoj školi (primarna razina)	2 200 € (brutto)
Maksimalni iznos plaće koja se može ostvariti u obrazovanju	5 500 € (brutto)

Minimum satnice za nastavnika razredne nastave je 24 sata, a za predmetnog nastavnika 16 sati, ovisno o predmetu. Nastavni sat traje 60 minuta, od toga je nastava 45 minuta, a 15 minuta odvojeno je za odmor i pripreme za nastavak. Razlika u broju norma sati je povijesnog karaktera i nastavnici teže njenom ukidanju. Nemaju strukturu radnog vremena izvan satova koje drže. Na nacionalnoj razini je propisano da je tjedni broj radnih sati 37.

Školovanje nastavnika u Finskoj – Sveučilište u Helsinkiju¹⁶

U Finskoj se nastavnici školuju na posebnim fakultetima. Odsjek primijenjenih znanosti u obrazovanju treći je po veličini na Fakultetu bihevioralnih znanosti Sveučilišta u Helsinkiju. Njegov proračun iznosi 53% ukupnog proračuna fakulteta. U sastavu Odsjeka se nalaze dvije škole: Viikki (*lower and upper level of comprehensive school*) i Helsingin normaalilyseo (*upper level of comprehensive school*) – škole za trening budućih nastavnika. Ove dvije škole su pod direktnom jurisdikcijom države u smislu financiranja, dakle nisu u općinskom/lokalnom sustavu, kao što je to uobičajeno u Finskoj. Nastavnici kod kojih studenti dolaze na praksu, prvo imaju obuku i ovaj posao rade volonterski. Na studijama poput ovog stječu se znanja i osposobljava se za kompetentnog nastavnika. Fakultet priprema nastavnike u sljedećim profilima: predmetni nastavnik, nastavnik razredne nastave, nastavnik za specijalno obrazovanje i nastavnik za rad u vrtićima. Za svako od ovih zvanja potreban je stupanj *master*, osim za rad u vrtićima gdje je dovoljan stupanj *bachelor*.

Izazov finskog društva je u dolazećoj i rastućoj multikulturalnosti (danas 10% učenika ima barem jednog od roditelja nefinskog porijekla; procjena je da će za 10 godina 25% djece biti iz ovakvih obitelji, dok je prije 15 godina je to bila rijetkost).

Obrazovanje nastavnika je zasnovano na istraživačkom pristupu koji je ugrađen u sve teme i tečajeve od samog početka studija. Razmišljanje i refleksija su osobine suvremenih nastavnika, a ne naučeni modeli prema kojima se nekad predavalo. Suradnja s drugim nastavnicima i razmjena, jer se radi u istim kontekstima, također su stavke obrazovanja nastavnika. Ne bave se formama, nego suštinama. Važno je posao obavljati znalački, a ne samo steći diplomu. Sustav je fleksibilan, vrlo fleksibilan. Temelji se na suštinskom bavljenju poslovima, oslobođen je zastarjelih problema organizacije nastave, okrenut je kulturi više razine, koju svi konzumiraju. Svi programi su sastavljeni od teorije i prakse i nastavnik pomalo izrasta u izbalansiranom razvoju nastavničke ličnosti, pri čemu je način mišljenja od esencijalne važnosti. Od 1970-ih godina se razredni nastavnici školuju na sveučilištu. Prije toga su se

¹⁶ Informator je Juhani Hytönen, sveučilišni profesor i rukovoditelj Odjela primijenjenih znanosti u obrazovanju, Sveučilište u Helsinkiju (Department of Applied Sciences of Education, Faculty of Behavioural Sciences, University of Helsinki).

školovali u posebnim školama izvan sastava sveučilišta. Ova promjena je naišla na otpor, prvenstveno na samom sveučilištu, ali se ipak u tome uspjelo. Obrazovanje nastavnika za predškolsku razinu je prebačeno na sveučilište 1995. godine.

Nastavnička profesija je u Finskoj izuzetno poštovana i cijenjena. U ovom društvu vlada veliko povjerenje u nastavnika, on uživa ugled i to se svuda ističe. Kad se otvori natječaj za upis na nastavničke fakultete, konkurencija je velika. Prijave se dostavljaju Ministarstvu obrazovanja koje radi popis prijavljenih i dostavlja ga fakultetu, a jedini je uvjet položena državna matura (ne gleda se postignuti uspeh, već samo da je matura položena). Nakon ovoga se polaže test (na osnovu informatora, koji je izašao četiri tjedna prije ispita). U daljoj proceduri se kandidati podvrgavaju intervjuima, grupnim diskusijama, obrazovnim situacijama (*educational episode*).¹⁷

Nastavnici stručnih predmeta se obrazuju na politehnikama ili drugim fakultetima, ali dodatne kompetencije stječu na ovom fakultetu. To mogu učiniti tijekom studija, prijavom za pohađanje odgovarajućih programa, ili nakon završetka fakulteta, stjecanjem kompetencija uz rad, na točno propisani način.

Finsko obrazovanje u lokalnom aspektu¹⁸

U Finskoj je izvršena decentralizacija državne uprave tako da je svaka lokalna samouprava, kada govorimo o školama, slobodna samostalno odlučivati o načinu organizacije mikrosustava škola (mreže i načina upravljanja) na području svoje teritorijalne nadležnosti. Lokalne vlasti su obvezne osigurati ujednačenost kvalitete škola, promatrano s nacionalne razine. Dakle, princip je da svako finsko dijete, gdje god živjelo, ima jednake uvjete za razvoj od strane škole koju pohađa. Iako su ujednačene, neke škole se specifičnije bave pojedinim područjima (npr. glazba, umjetnost, matematika...).

Organizacijski se lokalne samouprave toliko razlikuju da u nekima na tri škole dolazi jedan ravnatelj (kao u općini Vantaa), dok u drugima svaka škola ima svog ravnatelja (npr. Espoo). Nije to jedina razlika: u

¹⁷ Na primjer, kandidat za nastavnika u predškolskim programima prati se u interakciji s petoro ili šestoro djece, te mu se daje zadatak organiziranja bilo koje vrste aktivnosti (ili konkretne aktivnosti).

¹⁸ Informator je Erma Tapio, ravnatelj Administracije za obrazovanje u gradu Espoo.

nekim općinama svaka škola ima svoj školski odbor, u drugima je jedan školski odbor na razini lokalne zajednice, a negdje ih uopće nema.

U gradu Espoo lokalni prosvjetni autoriteti će reći: »više decentralizacije, bolji PISA-rezultati« (OECD, 2008). Odmah će dodati i »bez obzira na PISA-uspjeh, mi nismo riješili sve probleme u Finskoj«. Velika reforma je promijenila odnos snaga. Ranije su odluke donošene na centralnoj (nacionalnoj) razini, a nakon toga realizirane na lokalnoj. Sada je drugačije. Nema više inspekcije! Inspektori nisu dolazili podržati školu, nego je kontrolirati. Dužnost lokalne samouprave je vršiti evaluaciju škola – to im je slaba točka. Svaka lokalna zajednica osmišljava način kako provesti evaluaciju, na kojoj država insistira. Inspekcija nije dobra, ali ni evaluacija nije laka. Svaka škola mora jednom u tri godine provesti program evaluacije (preko upitnika) i općini o tome dostaviti izvještaj. Neke škole kontinuirano prikupljaju materijal, a neke samo u posljednjih tri ili šest mjeseci prije vrednovanja. Podaci se prikupljaju od učenika, roditelja i nastavnika i potom analiziraju. Cilj je dobiti punu sliku škole. Postoje supervizori (nadzornici) škole, koji pišu izvještaje i tako vodeći računa da se škole ne predstave ružičasto. Svake dvije godine sveučilište ispituje stanje u školama. Postavlja se pitanje što ako se u nekoj od škola pojave nepovoljni rezultati? Odgovor domaćina – teško je brzo promijeniti školu: počinje se razgovorima, zatim drugim vidovima podrške (obuke, seminari...), istražuje se je li problem u rukovođenju školom (razgovara se s ravnateljem koji i sam treba evaluirati svoj rad, a nekad te obuke ne donose dobre rezultate.

Konačno, postoji više vrsta evaluacija: 1. program evaluacije (općinska razina) – svake tri godine; 2. nacionalni program za evaluaciju rada općina – svake dvije godine; 3. nacionalna studija zadovoljstva učenika (sudjeluju učenici 7. i 8. razreda te 1. i 2. razreda srednje škole) – svake druge godine (ovo ispitivanje se odnosi na opći način života – učenje, škola, svakodnevni život, seks... Svaka općina dobiva rezultate koji su dostupni i supervizorima); 4. nacionalni test (ispitivanje); 5. supervizori i ravnatelji se moraju sastajati najmanje jednom godišnje i pretresati sve segmente rada škole.

Nemaju svi nastavnici običaj evaluirati svoj rad, ali ravnatelj ima pravo i obavezu jednom godišnje s njima razgovarati i pogledati kolekciju materijala tog nastavnika (stručni portfolio, pedagošku dokumentaciju). U usporedbi s inspekcijom, i ovo je neki oblik upravljanja kvalitetom.

Novac nije strogo raspoređen, nego se može potrošiti i za neku drugu namjenu od prvobitno predviđene. Uglavnom se novac troši na smanjivanje grupa (razreda). Država kontrolira (prati) potrošnju novca.

No (official) ranking – finski je stav da se ne rangiraju škole – podiže se kvaliteta, bez rangiranja škola. Ako bi ga bilo, pitanje je bi li se tako prepoznate lošije škole trudile biti bolje (i kako bi se osjećali njihovi učenici). Neka vrsta rangiranja je uspjeh na maturi, poslije srednje škole. Ali ima i rangiranja prema tome koliko učenika iz koje škole upiše sveučilište (nakon polaganja prijemnog ispita). Istovremeno, u nekoj školi nastava može biti dobra, ali nešto drugo može biti loše. Promatra se škola kao cjelina procesa.

Autonomija se očitava u sljedećem lancu prijenosa nadležnosti: država → općina → škola (ravnatelj) → nastavnik. Kako država upravlja obrazovanjem? Projektima, kurikulumom, zakonodavstvom (regulativom), financiranjem, obukama nastavnika, evaluacijama, prosljeđivanjem informacija.

Kontinuirano unaprjeđivanje je najvažnija dužnost nastavnika. Ravnatelj prelazi iz uloge glavnog nastavnika (*head teacher*) u ulogu profesionalnog vođe (*professional leader*). Konkretno, u općini Espoo, način upravljanja je sljedeći: upravni odbor (na razini škole), školski odbor (na razini općine), ravnatelj i *senior management team*, odbor učenika (na razini škole), školski ured – *school office* (na razini općine), državne regionalni uredi – *state provincial offices* (državna tijela, ukinuta u siječnju 2010. godine).

Finska je postigla uspjeh na PISA-testiranju »podigavši« prosječne učenike. Insistira se na tome da učenici što kasnije donose životne odluke – poput izbora škole, zanimanja i sl., a pogotovo da odrasli ne donose odluke u ime djece. Mnogi su još izazovi pred Finskom: kako organizirati podršku za nadarene, kako rješavati učeničke poteškoće u učenju, nedostatak motivacije, što činiti s problemima u ponašanju i mentalnom razvoju ili s mnogo učenika u dopunskoj nastavi,¹⁹ kao i s obukom nastavnika u vezi usuglašavanja kriterija. Posebno je zanimljivo zapažanje da opće škole više podržavaju djevojčice naspram dječaka, koji u ovom periodu izražavaju pojačanu agresivnost te im je stoga neophodno dati podršku kroz tzv. »pedagogiju za dječake« (*boy pedagogy*).

¹⁹ Dopunska nastava (*remedial teaching*) za posebne potrebe se odnosi na sve vrste potreba. U Espoo je 11% učenika uključeno u oblike posebne podrške (što uključuje i specijalno obrazovanje).

Literatura

Matijević, Milan (2006), »Ocjenjivanje u finskoj obveznoj školi«, *Odgojne znanosti*, Zagreb, vol. 8, br. 2, str. 469–495.

National Core Curriculum for Basic Education 2004 (2004), Finnish National Board of Education.

Kupiainen, Sirkku; Hautamäki, Jarkko i Karjalainen, Tommi (2009), *The Finnish Education System and PISA*, Helsinki, Ministry of Education Publications.

Laukkanen, Reijo (2008), »Finnish Strategy for High-Level Education for All«, *Governance and Performance of Education Systems*, Springer, str. 305–324

Izvori s interneta:

www.oph.fi

<http://www.minedu.fi/OPM/?lang=en> (18. studenoga 2009.)

http://www.edu.vantaa.fi/simoaa/in_english1.htm

<http://www.helsinki.fi/sokla/english/>

<http://simonkallionkoulu.wordpress.com/history-in-english/>

www.eurydice.org

EDUCATIONAL SYSTEM IN FINLAND

Reflection on a Study Visit

Radojko Damjanović

Reflection on a study visit to Finland tries to present the way of functioning of educational system in Finland – its organization, ways of financing, connections between different levels of government, forms of decentralization, relations between the relevant social actors as well as in the system itself, the life of the school.

Key words: *educational system, decentralization, financing, curriculum*